

آشنایی با چند شیوه‌ی تدریس زبان

« هاشم هاشم‌نژاد (*) »

مرحله‌ی پنجم: ارائه قواعد درس در این مرحله معلم براساس اهداف کلی و جزئی موضوع درس و در چهارچوب مطالب ذکر شده در کتاب، شیوه‌های مطلوب و مناسب تدریس را انتخاب و قواعد درس را با استفاده از رسانه‌های آموزشی بیان نماید.

شیوه‌های تدریس به‌فعالیت‌هایی گفته می‌شود که در راه هدایت و راهنمایی فراگیران به‌سوی اهداف آموزشی در حداقل زمان ممکن قابل اجرا باشند، و ممکن است شیوه‌های تدریس در یک جلسه تدریس چندین بار تغییر یابد.

مرحله‌ی ششم: پیدا کردن اهداف درس در قرائت پس از بیان قواعد و نکته‌های دستوری از دانش‌آموزان خواسته شود که اهداف درس را از قرائت استخراج نمایند.

مرحله‌ی هفتم: فعالیت‌های تکمیلی فعالیت‌های تکمیلی دانش‌آموزان به‌دو گام تقسیم می‌گردد:

گام اول: به‌صورت کارگاهی در کلاس درس.

گام دوم: به‌صورت تکالیف خارج از کلاس درس.

تمرین‌های سخت که نیاز به‌راهنمایی معلم دارد، در کلاس درس و با همکاری هم‌گروه‌های خود و هدایت معلم حل گردد، و تمرین‌های ساده که نیاز به‌حضور معلم یا هم‌گروه ندارند خارج از کلاس درس حل گردد.

فعالیت‌های تکمیلی دانش‌آموزان شامل:

الف - حل تمرین‌های باقی‌مانده.

ب - نوشتن لغت‌های جدید درس آینده و استخراج معانی آنها از لغت‌نامه‌ی آخر کتاب درسی.

ج - نوشتن متن قرائت درس جدید با فاصله‌ی یک خط (فاصله‌ی سطری)، بدون ترجمه.

د - مطالعه و تحقیق درباره‌ی موضوع تدریس شده از کتاب‌های درسی، کمک درسی، لغت‌نامه‌ها، دائرةالمعارف‌ها و ...

(*) کارشناس ادبیات عرب و فناوری مرکز تربیت معلم شهید باهنر

برای تدریس بهتر کتاب‌های عربی راهنمایی، معلم مراحل زیر را باید اجرا نماید.

مرحله‌ی اول: خواندن لغات جدید درس معلم در ابتدای تدریس خود، کلمات جدید درس را صحیح و شمرده بخواند و دانش‌آموزان دسته جمعی پس از وی تکرار کنند. سپس معلم بار دیگر کلمات را بخواند و انفرادی توسط دانش‌آموزان تکرار گردد. معلم در این هنگام به‌اصلاح رفتارهای زبانی و گفتاری فراگیران می‌پردازد. پس از آن، از فراگیران خواسته شود معنی کلمات جدید را از لغت‌نامه‌ی آخر کتاب درسی استخراج و حفظ نمایند.

مرحله‌ی دوم: خواندن متن قرائت درس توسط معلم نخست معلم یک‌بار با صدای بلند و رسا و شمرده قرائت درس را جمله به‌جمله بخواند، یا از رسانه‌های شنیداری (نوار صوتی) استفاده کند، و دانش‌آموزان پس از وی تکرار کنند.

مرحله‌ی سوم: خواندن قرائت درس توسط فراگیران معلم از تمام فراگیران می‌خواهد که هر کدام یک جمله یا عبارت را صحیح و شمرده بخوانند.

معلم در این هنگام به‌اصلاح خطاهای احتمالی رفتار زبانی و گفتاری می‌پردازد.

مرحله‌ی چهارم: ترجمه‌ی قرائت درس پس از خواندن صحیح هر دانش‌آموز، از وی خواسته شود که هر جمله یا عبارت عربی را براساس دستور زبان فارسی ترجمه کند. مثلاً جمله‌ی «یذهب علی‌الی‌المدرسه». ترجمه‌ی غلط: می‌رود علی به‌مدرسه. ترجمه‌ی صحیح: علی به‌مدرسه می‌رود.

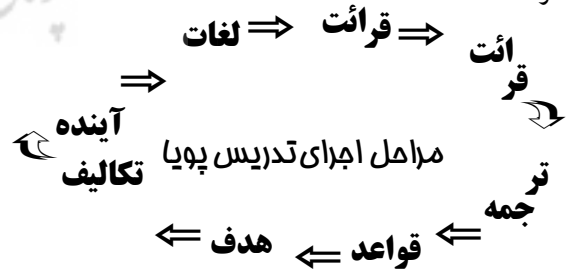
معلم در این هنگام باید نقش راهنما و هدایت و اصلاح‌کننده داشته باشد. اگر دانش‌آموز نتوانست جمله را صحیح ترجمه کند با کمک دانش‌آموزان و راهنمایی و هدایت معلم ترجمه‌ی صحیح آن گفته شود. سعی شود که قرائت درس توسط فرد فرد دانش‌آموزان خوانده‌شود تا مهارت خواندن و گفتن را به‌نحو مطلوب به‌دست آورند.

ه - تهیه و تولید وسائل و رسانه‌های آموزشی مناسب برای ارائه درس جدید و تولید و تهیه برنامه بازی‌های آموزشی که بر تفکر و برنامه‌ریزی تکیه می‌کنند ، و نمایش و نظیره‌سازی مانند نقش‌آفرینی که معمولاً نمایش فی‌البداهه و بدون تمرین قبلی در مقابل دانش‌آموزان عرضه می‌گردد و نمایش آزاد که به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد تا تفکرات و برداشت‌های شخصی خود را در قالب نمایش ارائه دهند و یا داستان بازی کردن که مبتنی بر متون ساده و صحنه‌های کوتاه و بر مطالب آموزشی تأکید می‌کند ، و حفظ و اجرای سرودهای درسی از قبل تهیه شده و ارائه در برابر دانش‌آموزان و سایر فعالیت‌های سازنده مرتبط به آموزش به منظور ایجاد یادگیری مؤثرتر ، عمیق‌تر و پایدارتر و براساس شرایط اقلیمی و فرهنگی منطقه.

مرحله هشتم: برنامه جلسه‌ی بعد

در جلسه‌ی بعد ، معلم پس از انجام رفتارهای ورودی و ایجاد زمینه‌ی مناسب برای تدریس ، نوبت به بررسی تکالیف می‌رسد که معلم در این هنگام کنترل فعالیت‌های خارج از کلاس دانش‌آموزان را انجام می‌دهد و لازم نیست خطاها و اشتباه‌های احتمالی فرد فرد را اصلاح نماید . بلکه پس از کنترل انجام تکالیف ، تمرین‌ها را توسط شاگردان و با راهنمایی معلم در کلاس درس حل گردد ، و خطاها و اشتباهات احتمالی ، با مشارکت و اظهار نظر دانش‌آموزان و هدایت و راهنمایی معلم اصلاح می‌شود. فراموش نشود که نقش اول در فعالیت‌های آموزشی به دانش‌آموزان سپرده شود و معلم نقش کارگردانی و هدایت و طراحی آموزشی و آماده نمودن زمینه‌ها و شرایط لازم را به عهده می‌گیرد. پس از حل تمرین‌ها و اصلاح اشتباه‌ها، معلم درس جدید را طبق مراحل یاد شده آغاز می‌نماید ، و این مراحل تا پایان سال برای هر جلسه‌ی آموزشی به کار گرفته خواهد شد.

آشنایی با چند شیوه‌ی تدریس زبان‌آموزی

۱- روش دیداری - شنیداری :

رسانه‌های دیداری تکیه‌گاه رسانه‌های شنیداری است ، و تمرین‌ها باید به‌گونه‌ای طراحی گردند که در دراز مدت به‌حذف تدریجی تکیه‌گاه دیداری بینجامد .

رسانه‌های تدریس سمعی و بصری شامل مواد :

شنیداری از قبیل رادیو و برنامه‌های تلویزیونی ، ضبط صوت و نوار صوتی ، گرامافون و صفحه و دستگاه پخش CD و صفحه‌ی فشرده می‌باشد .

ضبط صوت و گرامافون و دستگاه پخش CD امکان تکرار مطالب به‌اندازه‌ی نیاز را دارند و گاهی در صورت لزوم می‌توان از صدای معلم و رسانه‌های دیداری از قبیل : تصویر ، پوستر ، کاریکاتور ، چارت ، طرح خطی ، نمودار ، اسلاید ، فیلم‌استریپ ، تصویر متحرک نیز استفاده نمود .

تصویر تکیه‌گاه مواد شنیداری به‌شمار می‌رود . وسائل آموزشی دیداری و رفتارهای زبانی « شنیداری» همه یک مجموعه مجسم زبان‌آموزی را به‌وجود می‌آورند .

شیوه‌ی اجرای تدریس دیداری - شنیداری : معمولاً تصویر هم‌زمان با پخش صوت به‌زبان‌آموزان ارائه می‌گردد . زبان‌آموزان تصاویر تک تک جمله‌های درس را می‌بینند و بعد از چندبار دیدن و شنیدن ، اصوات جمله‌های مربوط به هر تصویر را تکرار می‌کنند . معلم اشتباهات تلفظی و خطاهای رفتاری زبان شاگردان را اصلاح می‌کند .

تقلید بی‌کم و کاست از الگوها و رفتارهای زبانی با تکرار دسته جمعی و انفرادی توسط زبان‌آموزان ادامه پیدا می‌کند ، تا آن‌جا که زبان‌آموزان جمله‌ها را خوب بفهمند ، بگویند و آن‌ها را خوب به‌خاطر بسپارند و در شرایط جدید بازگو کنند .

طراحی و کاربرد تمرین‌های ساختاری ، ساختارها و رفتارهای زبانی به‌خود کارگونی و تثبیت یادگیری منتهی می‌شود . بنابراین باید برای تقویت و تعمیق مهارت‌ها از الگوهای ساختاری استفاده گردد.

وقتی زبان‌آموزان قادر شدند ویژگی‌های رفتاری زبان را خوب تقلید کنند و الگوهای اساسی زبان‌آموزی را بدون غلط و از روی عادت به‌کار برند ، آن‌گاه بلافاصله مرحله‌ی سوم و چهارم آموزش (خواندن و نوشتن) شروع می‌شود و معلم در صدد برمی‌آید از طریق ارائه نوشته‌هایی که صورت شفاهی آن‌ها را قبلاً در اختیار دانش‌آموزان قرار داده ، مهارت‌های (خواندن و نوشتن) را تقویت کند.

متخصصان دیداری - شنیداری معتقدند که استفاده هم‌زمان از تصویر و صوت در فهم و درک مطالب و یادگیری زبان نقش تعیین کننده‌ای دارد .

فهمیدن بدون دیدن بسیار دشوار است ، وقتی چشم زبان آموز با خط آشنا شد ، آموزش علایم نوشتاری ، رونویسی و املا آغاز می‌گردد ، در این روش تدریس واژگان محدود است و براساس فراوانی و حضور ذهنی (زودبایی در ذهن) انتخاب می‌شود .

۲- روش مستقیم:

در این روش ، زبان مادری زبان آموزان کنار گذاشته می‌شود، و تدریس فقط با زبان جدید انجام می‌گیرد . موارد زیر در اجرای روش مستقیم مورد استفاده قرار می‌گیرند .

کاربرد واژگان و الگوهای گفت و شنود روزمره به شکل محاورات عادی شفاهی ، گوش دادن و تقلید و تکرار تا جایی که رفتار زبان جدید ملکه‌ی ذهن زبان آموزان گردد .

انجام اهم امور آموزشی در کلاس و اختصاص دادن ساعات بیشتر به تدریس زبان .

در ابتدای آموزش نخست به تلفظ و رعایت آهنگ جمله‌ها تکیه شود و سپس مطالب درسی به صورت شفاهی ارائه گردد .

۳- روش آواشناسی :

در این روش، به گوش دادن سپس تلفظ کردن آواها، کلمات، جمله‌ها و عبارات پرداخته می‌شود . این عوامل در بافت گفت شنود دو طرفه قرار می‌گیرد ، روش آواشناسی بیشتر به کاربرد زبان گفتاری توجه می‌کند .

۴- روش شنیداری « شفاهی » :

هدف اصلی این روش برقراری ارتباط شفاهی (گفت و شنود دو سویه) است. این روش بر گفتن و گوش دادن متکی است و توصیه می‌شود برای ایجاد رفتارهای گفتاری، ساعات تدریس زیاد و فشرده در زمانی نسبتاً کوتاه، در نظر گرفته شود، و تکرار و تمرین شفاهی فراوان به عمل آید .

در این روش به تکرار الگوهای زبان، تمرین‌های زیاد، حفظ کردن و جانشین‌سازی الگوها توجه زیادی شده است .

این روش برآموزش نمایشی و تمرین متکی است، معلم تلفظ واژگان را تدریس می‌کند و پس از آن چند جمله را می‌خواند و فراگیران پس از چند بار گوش دادن از معلم تقلید می‌کنند تا موفق به

حفظ کردن جمله‌ها و الگوها شوند. در این روش می‌توان ضبط صوت یا گرامافون و یا دستگاه پخش CE جای صدای معلم قرار داد .

۵- روش خواندن :

هدف از این روش ایجاد مهارت خواندن در زبان آموزان است. در این روش متون خواندنی به قسمت‌های کوتاه تقسیم می‌شود و قبل از خواندن هر قسمت، فهرستی از کلمات جدید که در متن وجود دارد و بهتر می‌توان از راه تصویر تدریس کرد، ارائه می‌گردد. در آغاز، متن درس توسط معلم یا نوار صوتی، شمرده و گویا از اول تا پایان خوانده می‌شود، سپس هر جمله‌ای یا عبارتی توسط یک زبان آموز با همان لحن و صوت مورد نظر قرائت می‌گردد و معلم در این مورد نقش راهنما و اصلاح‌کننده‌ی خطاهای گفتاری زبان آموزان را دارد . پس از این‌که زبان آموزان به سطح تعیین شده از درک و فهم متون و اطلاعات واژه‌ای رسیدند، متون تکمیلی دیگری به صورت داستان‌های ساده یا کوتاه در اختیارشان قرار می‌گیرد تا پایه‌ی درک و فهم متون و اطلاعات واژه‌ای آنان تقویت گردد.

۶- روش دستوری (زبان‌شناسی):

در این روش آشنایی با دستور زبان به اندازه‌ی نیاز زبان آموزان برای درک و فهم و کاربرد زبان جدید ارائه می‌گردد، ارائه دستور زبان در این روش هدف نیست ، بلکه وسیله‌ای برای یادگیری زبان جدید است . باید قواعد دستوری زبان پس از مهارت خواندن ارائه گردد. هدف از این روش، کاربرد قواعد دستوری مورد نیاز برای جمله‌سازی و انشا نویسی و گفت و شنود می‌باشد .

منابع :

- آذری نجف‌آباد، الله‌وردی (گردآورنده)، ده مقاله روش‌های سمعی و بصری و یادگیری زبان‌ها، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۶۶.
- ایمن، لیلی و همکاران، روش تدریس، بخوانیم و بنویسیم، تهران: انتشارات مرکز مطالعه و تحقیق و آمار کمیته‌ی ملی پیکار جهانی با بیسوادی، ۱۳۴۸ .
- جویس، بروس، ویل، مارشا، الگوهای تدریس، ترجمه، برنجی، محمدرضا، تهران: مترجم، ۱۳۷۰ .
- روش تدریس و نحوه‌ی عملکرد به شیوه‌های همیاری - مشارکتی و فعال، گروه زبان و ادبیات فارسی، دفتر برنامه‌ریزی، تابستان ۱۳۸۰ .
- ژیرار، دنی و کالیسون، روبر، زبان‌شناسی کار بسته و علم زبان‌آموزی، ترجمه آذری نجف‌آباد، الله‌وردی، مشهد: دانشگاه فردوسی، ۱۳۶۶.
- هال، رابرت، زبان و زبان‌شناسی، ترجمه، باطنی، محمدرضا، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۳ .

